

Bohár András

AZ ÉRZÉKELÉS DIMENZIÓI

Urbán Tibor grafikáiról

Urbán Tibor '90-es évek közepén bemutatott munkái kapcsán arra hívtam föl a figyelmet, hogy nemcsak a „tárgy nélküli világ” megidézése, de a tárgyak új rendbe szervezése is komoly kihívást jelentett századunk művészetében. Míg azonban az első megformáltsága az ideák érzékiségét célozta meg, addig az utóbbi alkotói tendencia a mindennapok sokféleségében komponálta munkáit. De a múlt emléknymait idéző munkáinál az ideák mégis jelentékeny szervezőerőként jelentkeznek. „Fél-installáció” még megtartják a kép idéző és keret által formált jellegzetességeit, ugyanakkor az objekt felé való elmozdulást is nyilvánvalóvá teszik.

Ezzel az aspektussal állunk szemben vagy emellé léphetünk most is. Grafikái egyfajta tárgyi objektívációt hívnak életre. Azzal a különös dimenzionalitással, ami az egyes tárgyakhoz, alakfenoménekhöz kötődő írásban, szövegtestekben jelenik meg. Talán önkényesnek tűnhet, hogy elsőként ezt emelem ki, majd ezt követően a grafémák és az ember-alak közvetlen kapcsolatát, s végül a kiállítás gesztusait megjelenítő grafikákat. Ám mindez indokolható azzal, hogy Urbán alkotói beállítódásában egy folyamatos destruktív szemlélet kiteljesedését érzékelhetjük. Az évtized első felében a múltbéli tárgyak kettős funkciót hoztak: a megőrzés művészet általi valóságát hozták közelbe és a személyes kötődés, saját jelhasnyomvány kialakítását célozták a művészet archaikus-mindennapi funkcióit működésbe léptetve.

Legutóbbi munkái viszont (például az eNTEXA sorozat) egy sajátos kapcsolatot mutatnak az írás-emlékek rögzítésével, s a tárgyra történő rávetítésekkel. Ezekhez a furcsa amorf képződményekhez kapcsolódnak az ember, madár és a különböző írás-nyomok megjelenési formái (levélmácsolatok, talált kézírásos szövegek) a megőrzés új prezentációjaként. Ragyogó példája a megőrzésnek a tengerre vagy tóra másolt sorok, „...hogy nehezen...” mennek például a napok, s a felszínen a kis vitorlás hajók skiccei jelzik azt is, hogy bizony borulékonyak, s viharoknak kitéttek azok a vitorlások, amelyek az élet nagy vizén ide-oda evickélnek. Azt a tulajdonképpeni írásbeliséget, verbalitást szemlélhetjük, amely még jórészt a mai technikai innovációk nélkül tudósított, s aminek már csak újraformált emlékeit szemlélhetjük, s je-

lenbeli állapotának immáron élvezői és szenvedői egyaránt mi vagyunk.

Distanciát, szemléleti távolságot teremt Urbán. Az alkotásokat élővé és kézhezállóvá teszi a direkt konstrukció jótékony hiányával és a szabad társítások alkalmazásával. Eitűnnek a megszerkesztettség közvetlen megnyilatkozásai, beleolvadnak az emlékezés és újraalkotás múltat és jelent egybekötő aktusaiba. Ennek korszerűséget abban is tetten érhetjük, hogy a még meglévő, föltalálható múltbéli relikviákat nem egy ideáltipikus és feltételezett múltkonstrukcióba helyezi vissza, hanem számunkra való érthetősége, a kézhezállóság megteremtése a cél. Ezzel a szemlélettel gyökeresen mást reprezentál Urbán, mint a konzummúlt művészi megidézését előnyben részesítő, az édeni állapotot (természeti, emberi) vizsgasóvárgók. Az ő világszemlélete a dolgok épp-ígyletéből következő adottságokkal számolnak, s ezeket formálják, illesztik újra egyggyé.

Ezt bontják tovább, teszik mozgással, dinamikával telítetté a grafémák kiáltás-történeteket jelző sorozat-robbanásai. Az alakok, testrészek, antropomorf vagy félig akként érzékelhető forménjei még utalnak a lehetséges-valamikori egysegre, a teljes szöveg-emlékre, de immáron ennek szétszórtásával jelzik a megváltozott létszituációt. Itt válnak igazán élővé, újra megéltté a felfedett-előhívott-emléknymok. Tanúi lehetünk annak a visszakereső folyamatnak is, amely az átadást, az egyszer ugyanúgy közölhetőséget még természetesnek tartotta. Azaz annak az állapotnak, amikor az írásbeli rögzítettség és rögzíthetőség nem volt a mindennapi életfolyam része, s az írás nem előzte meg a mindig más értelmet is megnyitó, mégis azonos szót. Mert láthatjuk, azonos betűhangok sorai jönnek ki egy szájból, mégis a kézmozdulat, pálca irányadása, a mozdulattal összekapcsolt artikuláció sajátos léthelyzetet tükröz. A keretből itt is kilógnak betűsorok, mintegy érzékeltetve a mindenkori szabad alakulás és áramlás megfellebbezhetetlen valóságát.

Mindez utal a hasonló ihletettséggel fogant, belső tudati állapotokat kivetítő grafikákra. A tudatállapotokat és cselekvéseket érzékiesítő furcsa, groteszken abszurd figurák életvilágunk sokféle démonait idézik meg. Ezek a munkák is felfedett-előhívott emléknymok, azzal a döntő különb-

séggel az előzőekhez képest, hogy itt már csak a gesztusok, verbalitás nélküli mozdulat-töredékek utalnak az észlelés-emlékezés kezdeti stációira. Itt már csak zörejek, hangfoszlányok, egy magasba lendülő és a kereten túlnyúló kar jelzi az egészen más szférákkal való kapcsolattartás igényét. Az eltávozott szavak helyett a gesztusokba sűrített élet mutat túl a jelen megszabta kereteken. Hasonlatos lehet mindez ahhoz a bizonyos plótinosi extázis állapothoz, amikor az anyagi és értelmi világból kiemelkedő ember megkísérli a párbeszédet a transzcendens szférával. Azért is tulajdoníthatunk ennek az aspektusnak különös jelentőséget, mert mindez nem önmagában vetül elénk, hanem azokkal az utalásokkal, kötődésekkel (pl. a keret és „a kerékre szerelt életdarab”), amelyek egyszerre jelzik a jelenvaló lét megszüntethetetlen dinamikáját és az élet-folyamból való távozás elkerülhetetlenségét.

Urbán Tibor érzékelés-dimenziói jól mutatják a rátalálás archaikus-mitikus beállítódásá-

hoz való kapcsolódás esélyét, s ennek egyszeri szépségét. Majd a szépség verbális és antropológiai dimenzióinak egybeérését, ami a mindenkori poézis centrumában helyezkedik el. S végül a megtalált összkép-émléknyom és a közép dinamikájától ismét eltávolodva az önmaga értelmét megmutató gesztusok kerülnek elénk. Ám azt is érdemes hozzátennünk, hogy a jelen értelmezéskísérelt csak azt mutatta, hogy milyen egymásra következő és magával ragadó elemek határozzák meg az egyes alkotásokat. Természetszerűleg ez egy folyamat egészeként, egymáshoz kapcsolva érthető a maga teljességében.

Urbán legutóbbi munkái mindezek tükrében olyan korszerű, jelenvaló létünket lényegien érintő észlelés-értelmezés koncepciót tesznek élővé, amihez mi is kapcsolódhatunk. Keresve azt, ami még lényeges, újraintható a megjeleníthető tradícióból, és utalva azokra a helyekre, ahol az ember-egész töredékeire találhatunk a meg-megújuló csodálkozás igazságában.

Török Gábor

BÚCSÚ A FILM SZÁZADÁTÓL

(Elmélkedés egy fesztiválról)

A Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Örökmozgó Művészmozija országos és helyi szakmai és civil szervezetek támogatásával közel egy évtizede minden esztendőben rangos rendezvénnyel gazdagítja a Szombathelyi Tavaszi Fesztivált. A nyitányt követően a közel kéthetes program zenei és képzőművészeti arculata most is sérthetetlennek bizonyult. A szervezők csak a 90-es évektől fogadták el más műzsák inspirációját. Az arculatváltást és a jó értelemben vett popularizálódást jelezte a színházi- és filmművészeti műsorok szerepeltetése.

A hetedik művészetet első ízben 1992-ben stílszerűen - az európai mozi őshazájának reprezentatív művei, a francia avantgardizmus időtálló alkotásai képviselték. Az elmúlt esztendőben a 80. születésnapját ünneplő *Ingmar Bergman* előtt tisztelegtünk tudományos tanácskozással és svéd filmnapokkal. Idén a *BÚCSÚ A FILM SZÁZADÁTÓL* című *film fórum* keretében találkozhattak egymással és a témát reprezentáló alkotásokkal századunk anya-

nyelvének féltői és szerelmesei. A háromnapos rendezvény célja egyrészt az volt, hogy modellezhető filmekkel szemléltessük a XX. század(vég) jellegzetes mozgókép-változatait, másrészt kísérletet tettünk az ezredvégi mozgókép-özönvíz következményeinek tudományos igényű elemzésére. A téma legavatottabb hazai szakembereinek előadását minden alkalommal konzultáció követte. Nem feledehtünk ugyanis, hogy a szombathelyi főiskola különböző stúdiumain több száz hallgató ismerkedik a XX. század meghatározó jelentőségű információhordozójával, kultúrákövetőjével, a dokumentatív és az esztétizált mozgóképek világával. Így adódott, hogy a szakértő előadók és a szimpatizáns hallgatók gondolatgazdag eszmecsereje, és nem a program műfaji megjelenése avatta a rendezvényt igazi fórummá.

A vállalt téma komplex megközelítésére törekedtünk. Megnyitomban érzékeltetni próbáltam a problémakör számos aspektusát. A fórumot indító kérdésfelvetéseim lényege az